

Prekodravlje – osnovne osobine demografskog razvoja

I. Prekodravlje je po svojim prirodno-geografskim i društveno-gospodarskim osobinama tipičan panonski, pridravski kraj sjeverne Hrvatske. Ipak, neke su karakteristike posebne za ovaj »komadić naše zemlje preko Drave«, što pobuđuje znatijelju istraživača.

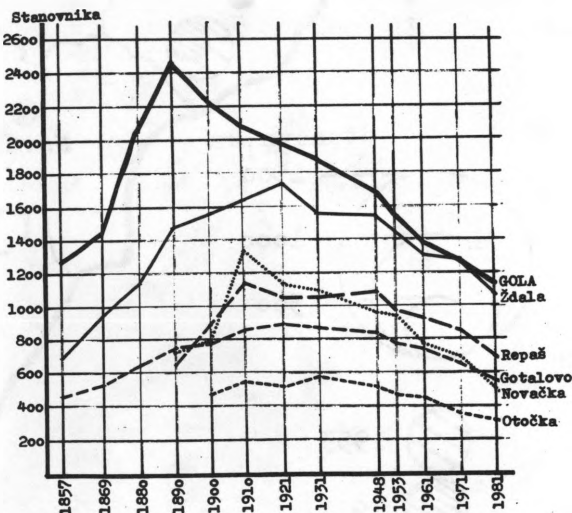
Specifičnost položaju Prekodravlja daje državna granica, pogotovo nakon raspada Austro-ugarske monarhije 1918. godine. To je jugoslavenska enklava uvučena preko Drave u mađarski nacionalni teritorij. Drugim riječima, ovdje Drava nije (danas) granica dvaju država, već je državna međa pomaknuta na sjever. S obzirom da velika rijeka odvaja Prekodravlje od nacionalnog i državnog matičnog teritorija, ta je činjenica imala (i ima) veliko značenje za demografski, društveni i gospodarski razvoj ovoga kraja.

O Prekodravlju je dosad malo (ili nikako) pisano, pa je vrlo teško povezati konce povijesti, kako starije tako i novije. Valja se osloniti na manjkave izvore, a još preostaje da se istraže domaći i strani arhivi. Stoga je ovo samo pokušaj da se kronološkim slijedom naznače glavne osobine naseljenosti i stanovništva toga kraja, uz nadu da će ovaj članak biti poticaj za daljnja istraživanja.

Na mnoga pitanja zasad nema decidiranih odgovora. Jedno od takvih je i pitanje kada i zašto je povučena državna granica upravo rječicom Ždalicom i tako stvoreno Prekodravlje. Računa se da taj kraj u 18. stoljeću uglavnom još nije bio naseljen, što je omogućilo da se bez većih poteškoća odredi granica između Mađarske i Hrvatske (unutar Habsburške monarhije). Dakako, međa je tekla rijekom Dravom, odnosno njezinim starim koritom, kakvo je bilo u to doba (i ranije). Kada je to po prvi put točno utvrđeno na terenu i na kartama teško je reći, iako je generalno Drava bila granica kroz mnoga ranija stoljeća. U pomoć možemo pozvati prvi katastar varaždinsko-đurđevačkog krajiškog područja iz 1782/83. godine, na kojem je označena i državna granica i to koritom Ždalice ili starim koritom rijeke Drave, osim neriješenog pitanja enklave sela Ždale (Blašković). To je doista nisko i močvarno područje (a nekad je bilo još više zamočvarano), pa je moguće da je Drava meandrirala znatno na sjever, ali je to nemoguće danas kontinuirano pratiti na terenu. Kasnije je čvrsto definirana ova međa rijekom Ždalicom, jedino je 1918, odnosno 1945, korigiran tok granice utoliko što je Mađarskoj prepušten teritorij neposredno kod sela Gola, tako da tamošnja željeznička pruga ima svoj kontinuitet u ovoj susjednoj zemlji.

Tako je, prije svega igrom prirode, nastalo Prekodravlje, danas jedno od najrazvijenijih agrarnih područja srednje hrvatske Podravine. Prema uvjetno homogenoj regionalizaciji SR Hrvatske (Rogić), Prekodravlje

pripada prostoru koprivničko-đurđevačke Podravine, odnosno u užem smislu koprivničkoj podravskoj ravnici, a nalazi se na dravskim aluvijalnim naslagama šljunka i pijeska. Prometno je položeno, dakako, posve periferno, s rubno položenim međunarodnim prijelazom željeznicom između Botova i Gyékényesa (pruga je izgrađena još 1870. godine), odnosno s posve novim međunarodnim cestovnim graničnim prijelazom kod Gole (otvoren 1982. godine). Od Gole do općinskog (i gospodarsko-kulturnog) središta Koprivnice vodi asfaltna cesta (s novim mostom kod Botova izgrađenim 1982.) duga 22 kilometra, a od Ždale do općinskog središta Đurđevca (preko nove betonske »gazele« izgrađene preko Drave kod Repaša 1982. godine) je oko 20 kilometara. Dakle, usprkos svojeg perifernog prometnog položaja, Prekodravlje, osobito u najnovije vrijeme, ima dosta dobru cestovnu i željezničku povezanost s hrvatskim podravskim prostorom. Ovaj periferni položaj je, dakako, u prošlosti imao značajne negativne posljedice na razvoj kraja.

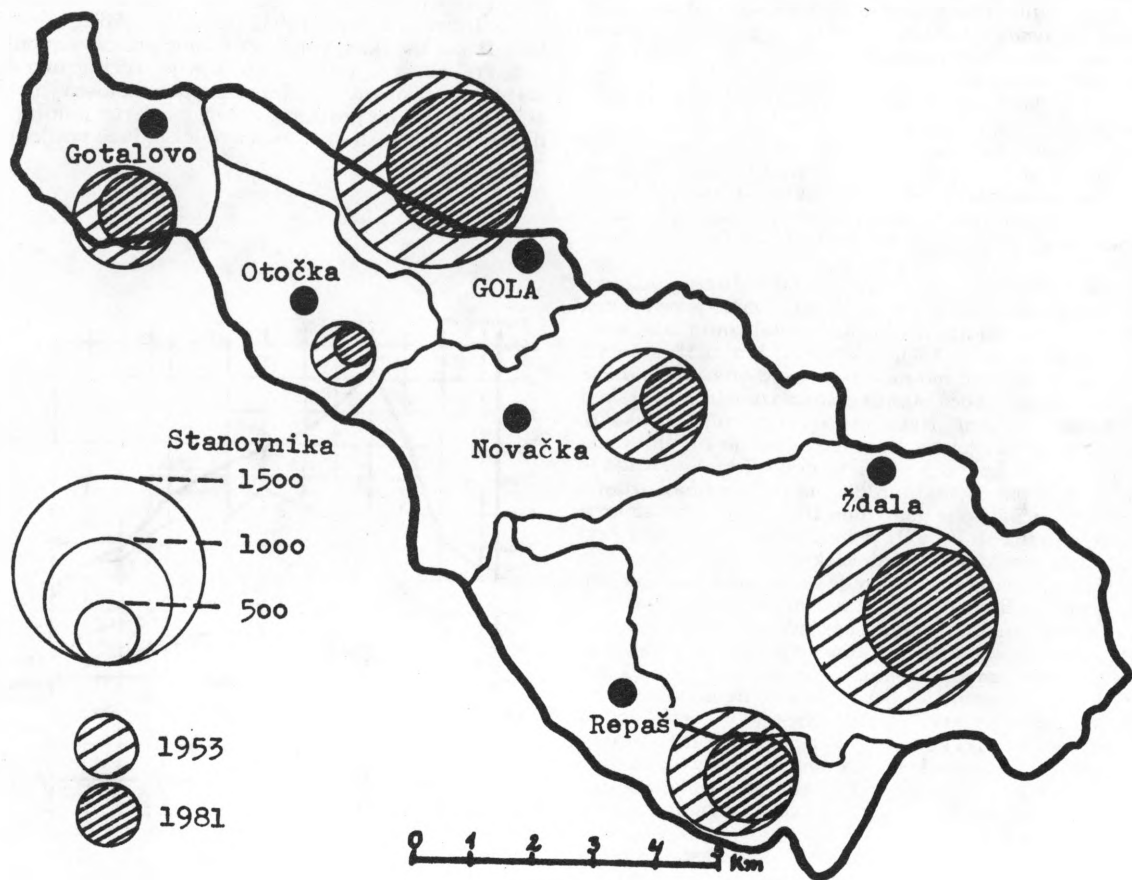

1. Kretanje broja stanovnika šest naselja Prekodravlja od 1875. do 1981. godine

Prekodravlje je izduženo pravcem sjevero-zapad ju-go-istok, s najvećom širinom na relaciji Repaš-Ždala. To je mlada aluvijalna naplavna ravan Drave, koja je nešto niže položena od južne podravske obale, pa je i prostor Prekodravlja bio u prošlosti tipično močvarno pridravsko područje, koje je u velikoj mjeri regulirano izgradnjom nasipa uz Dravu i Ždalicu (već od kraja prošloga stoljeća, s najvećim zahvatima u zadnjih dvadeset godina). Prekodravska ploča nagnuta je od zapada prema istoku, ali ponešto i od sjevera prema jugu, iako je samo korito Drave ponešto uzdignuto i teče u vlastitim najnovijim naslagama šljunka i pijeska (Gotalovo se nalazi na 124 metra nadmorske visine, Gola 121, Otočka 120, Ždala 116, a Ogorelo Polje, posve na istoku kraja, na 113 metara). Sve do jačeg naseljavanja Prekodravlja, a to znači do zadnjih desetljeća prošlog stoljeća, to je bio šumovit kraj (zona hrasta lužnjaka), od kojih su ostale značajne

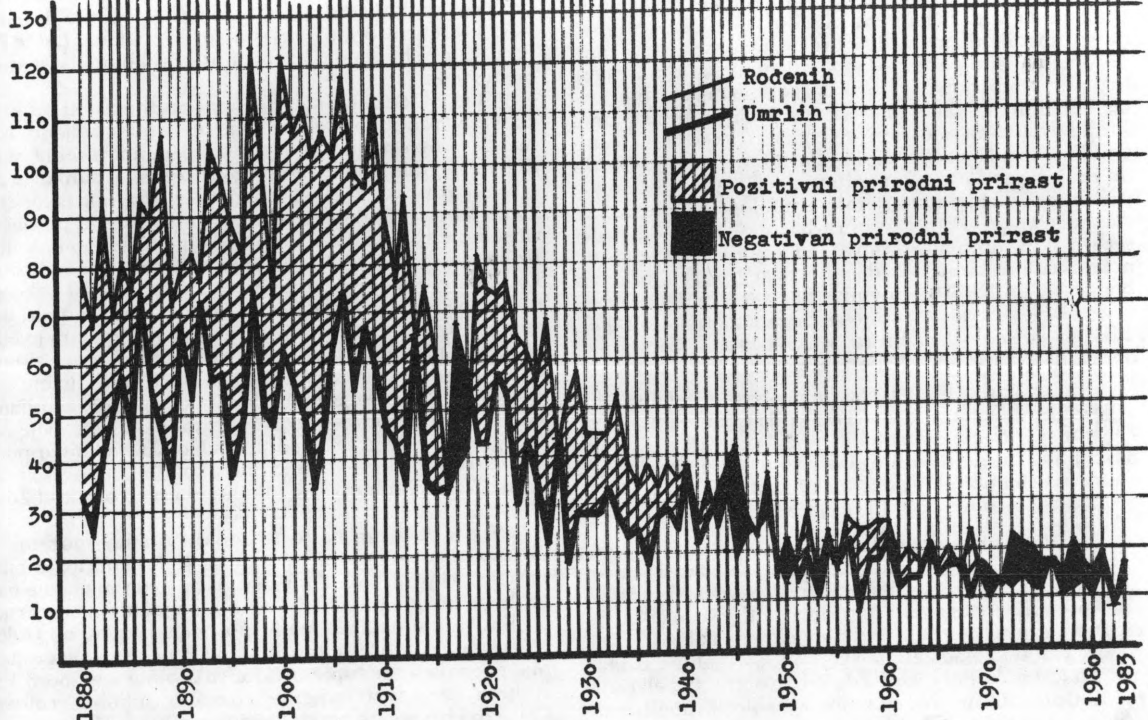
šumske površine u središnjem i jugo-istočnom dijelu (Gradina, Šfanja, Telek, Ciganfis). Ostalo zemljište je uglavnom humanizirano agrarnim privređivanjem, pretvorivši velike površine u vrlo izdašne oranice. Mikroklimatske i pedološke prilike uvelike pogoduju uzgoju žitarica, krumpira i krmnih kultura, što je, uz napredno stočarstvo, osnovica života Prekodravaca.

U prošlosti Prekodravlje je mijenjalo svoju teritorijalno-političku organizaciju, a danas zapadni dio pripada općini Koprivnica i istočni općini Đurđevac. U šest naselja (Gola, Gotalovo, Novačka, Otočka, Repaš i Ždala) živjelo je 1981. godine 4296 stanovnika što je znatno manje nego krajem prošloga stoljeća (maksimum je zabilježen 1890. godine, kada je u Prekodravlju živjelo 7782 žitelja). S obzirom da ova prekodravska enklava ima površinu od oko osam četvornih kilometara, to znači da na jedan četvorni kilometar živi (1981.) oko 55 sta-

2. Usporedni odnos broja stanovnika prekodravske naselja 1953. i 1981. godine

Stanovnika

3. Kretanje broja rođenih i umrlih u naselju Gola od 1880. do 1983. godine

novnika, što je manje od prosjeka za općinu Koprivnica ili SR Hrvatsku. Ili detaljnije: 1981. godine je u prekodravskom dijelu općine Koprivnica živjelo 2538 stanovnika ili 4,2 posto od ukupnog broja stanovnika općine (6,2 teritorija općine), odnosno u Prekodravlju je živjelo 1750 stanovnika općine Đurđevac ili 4,0 posto (na 5,1 posto teritorija općine).

Prekodravlje je, uglavnom zbog nepovoljnog prometno-geografskog položaja, još od početka ovog stoljeća, a pogotovo nakon 1918. godine, područje stalne depopulacije. Stanovništvo odlazi u naselja južno od Drave, pa i u udaljenija središta (ponešto i izvan granica Jugoslavije). U kolikoj je mjeri izraženo ovo demografsko praznjenje, može poslužiti primjer Gole i okolnih naselja (župa Gola, kojoj još pripadaju Gotolovo, Novačka i Otočka). U razdoblju od 1896. do 1983. godine u toj je župi ukupno rođeno 8670, a umrlo 6198 stanovnika, što daje pozitivan priraštaj od 2472 stanovnika. Međutim, umjesto da se u tih devedesetak godina stanovništvo ovih četiri naselja poveća, ono se ukupno još smanjilo za 2140 žitelja. Prema tomu, manjak stanovništva u tom razdoblju je 4612 žitelja ili koliko po prilici danas živi u cijelom Prekodravlju. Uz to što sva prekodravska nase-

lja smanjuju broj svojih stanovnika, neka naselja potpuno su prestala postojati (Bukevje, Ogorelo Polje, posve na jugo-istoku kraja). Taj proces odlaženja, uglavnom je zaustavljen novim prometnim povezivanjem i velikim napretkom agrarne proizvodnje, te početnim inicijativama u razvijanju sekundarnih djelatnosti – a to znači tek u zadnja dva desetljeća. Međutim, stanovništvo Prekodravlja već je zahvatio proces senilizacije i feminizacije, te osobito »bijela kuga«, tako da broj žitelja ipak razmjerno naglo opada, iako nema više značajnijeg iseljavanja. Takva demografska situacija ne daje cjelokupnom razvoju Prekodravlja isuviše svijetle perspektive.

II.

Sudeći po arheološkim nalazištima iz neposredne okolice Prekodravlja (Šoderica, Mađarska), može se pretpostaviti da je i ovaj dio sjeverne obale Drave bio stanište čovjeka već u pretpovijesno doba. Izuzev antičke, Prekodravlje arheološki još nije gotovo niti taknuto, iako ima lokaliteta gdje bi valjalo što prije iskopati arheološke sonde. Dakle, kontinuitet naseljenosti na ovom prostoru danas ne možemo pratiti više zbog neistraženosti nego možda zbog stvarnog stanja kroz stoljeća.

Ipak, poznato je da je Prekodravlje prava riznica antičkih nalazišta. Radi se o rudimentima rimske ceste (izgleda da je antička veza između Poetoviae i Mursae na ovom dijelu imala dva kraka: jedan na sjevernim obroncima Bilo-gore i jedan sjevernom obalom Drave), te o pravom bogatstvu rimskih grobnih nalaza ili tumula. Antičkih nalaza ima u samoj Goli, pa u susjednoj šumi Fuzetić (na mjestu stare ciglane), a osobito u šumi Gradina kraj Novačke (Kolar, Šarić). Kroz šumu Gradinu prolazi međunarodni naftovod, pa je gradilište ovog suvremenog objekta natjeralo arheologe da istraže postavljenu trasu. Po toj šumi razbacano je više od pedeset rimskih tumula (grobova), od kojih je istraženo tek nekoliko. Već samo dosadašnji nalazi govore o pravom bogatstvu antičkih stanovnika, kao i o određenoj naseljenosti ovoga kraja (osobito su bogati nalazi keramike). Tako se arheološka zbirka Muzeja grada Koprivnice obogatila s izuzetnim eksponatima iz 2. i 3. stoljeća.

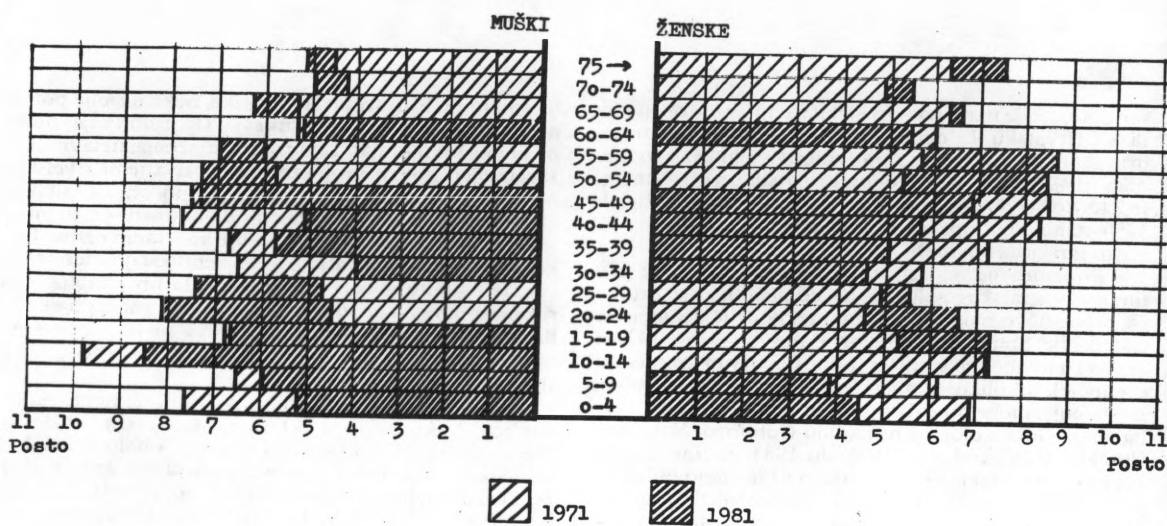
Nakon antike – muk! Nakon propasti Rimljana i doseljavanja Slavena, a to znači od kraja 6. pa sve do 12. ili 13. stoljeća, nema značajnijih podataka niti o ostalim naseljima Podravine, ali nešto više o naseljavanju Prekodravlja znamo tek s početka 19. stoljeća! Sto se ovdje događalo u svih tih 12 ili 13 stoljeća?!

Srednjovjekovna arheološka nalazišta u Prekodravlju ostala su dosad neistražena, a isto se odnosi i na arhive, dok su u povijesnoj literaturi Prekodravlje gotovo i ne spominje – pogotovo ono starije od prošloga stoljeća. Dva su zasad poznata srednjovjekovna nalazišta, koji su čak vidljivi iznad zemlje svojim materijalnim ostacima. To je Lešće Polje kod Ždale i, osobito, Pepelara između Gole i Ždale. Već površne arheološke analize nalaza s ovih lokaliteta pokazale su da se radi o objektima nizinskih srednjovjekovnih fortifikacija čija je starost iz-

među 13. i 15. stoljeća. S obzirom da ovom saznanju možemo dodati (zasad) još i arhivske podatke ili navode iz literature, onda nam u stvari i Pepelara i Lešće Polje kazuju vrlo malo o naseljenosti Prekodravlja u srednjem vijeku.

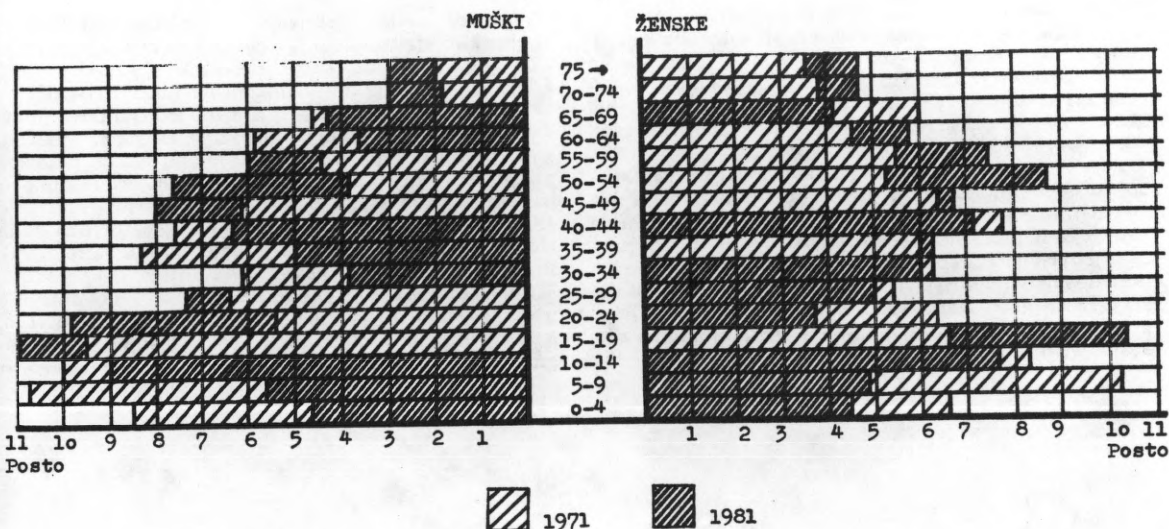
Bilo bi, bez sumnje, netočno pretpostaviti da kroz cijelo to razdoblje Prekodravlje nije bilo naseljeno. Istina, da je ovo područje bilo znatno zamoćvarenije u to doba nego danas, da je bilo pokrivo gustim šumama, ali položaj uz veliku rijeku i mogućnost agrarnog iskorištavanja na otcjeditijim terenima, bili su isuviše privlačni za stanovništvo, a da se ono ovdje ne bi stalno naselilo. Konačno, to potvrđuje i tvrđava u Pepelari, te nalazišta kod Ždale. Kakvu je funkciju imala Pepelara i kako se ona stvarno tada zvala, dosad još nije istraženo niti poznato (ime Pepelara novijeg je datuma). Pepelara je bila značajna plemićka nizinska fortifikacija (ostaci zidina daju pravilan četverokut čija stranica ima dužinu od oko 40 metara), koja je imala široke opkope, zemljane nasipe i čvrste zidine središnjeg grada od cigle. Nije zasad jasno kome je taj grad pripadao, da li je imao podgrađe (suburbium), da li je bilo okolnih kmetovskih zaselaka. Isto se odnosi i na lokalitet Lešće Polje kod Ždale.

Već s obzirom na to što dosad znamo, možemo s dosta sigurnosti postaviti tezu da je Prekodravlje bilo naseljeno i prije početka 19. stoljeća, te da su glavne naselbene točke bile locirane na otcjeditijim, agrarno atraktivnijim lokalitetima južno i jugo-istočno od Gole, te oko Ždale. Može se tvrditi da je Pepelara najvjerojatnije propala u vrijeme poznatih sukoba sredinom 15. stoljeća (možda u vrijeme poznatih sukoba grofova Celjskih i hrvatskih banova, odnosno Ivana Hunjadija) i da se više nije obnovila. Ipak, ostala su živjeti okolna kmetovska selišta, vezana možda i za južnomadarske

4. Stanovništvo naselja Gola prema spolu i osnovnim starosnim grupama 1971. i 1981. godine

5. Stanovništvo naselje Ždala prema spolu i osnovnim starosnim grupama 1971. i 1981. godine

velikaše, odnosno za vojnokrajišku upravu južnu od Drave (pogotovo nakon osnivanja kapetanije u Peterancu).

Može se vjerovati da se novi val naseljavanja s početka 19. stoljeća nije naselio na populacijski netaknutu zemlju, već je ovdje bilo i starosjedilaca (uglavnom) slavenskog podrijetla, što je bez sumnje imalo određenog utjecaja i kod mikrolokacijskog određivanja granice na ovom području, pogotovo od 18. stoljeća dalje.

III. Na početku Spomenice škole u Goli može se pročitati i slijedeća rečenica: »Predjel na kojem sada obitava ju žitelji golski, bijaše nekoć posve divlji, obrašćen gustom i velikom šumom«. Iz takvog opisa neki izvlače i ime »Gola« – goli prostor (drugi pak tvrde da to ime potječe od mađarskog naziva za rodu). Prema dosadašnjim saznanjima, Gola je naseljena početkom 19. stoljeća, dakle vrlo kasno. Ipak, Prekodravlje mora da je već ranije naseljeno; barem su starija neka naselja, što se ponajprije odnosi na Ždalu. U kartama iz ranijih stoljeća u Prekodravlju uglavnom nema naznačenih naselja.

Ovaj kraj je tada (prijelaz iz 18. u 19. stoljeće) pripadao pod rimokatoličku župu u Drnju, te pod krajišku kapetaniju u Peterancu (sve do ukinuća Vojne krajine 1871. godine). Drnje se tada nalazilo posve na dravskoj obali, koja je tekla južnije – između Botova i Drnja (što se i danas može pratiti u konfiguraciji terena). Već drnjanski dio naselja, pod imenom Posomok, nalazio se na sjevernoj obali Drave. Logično je da se upravo iz ovih naselja, kao i iz velikih sela južno od Drave (Novigrad, Sigetec, Molve, Virje), vodila akcija za naseljavanjem Prekodravlja. To je i bio životni interes ovih naselja, koja su i inače formirala upravo u 19. stoljeću najprije

svoje stočarske stanove (konake), a kasnije i sjedilačka naselja razbacanog tipa južno i sjeverno od rijeke Drave.

Kako to tvrde u spomenici škole Gola, za ovo ime znalo se već 1818. godine (a vjerojatno i znatno ranije), a pravo naseljavanje ovog lokaliteta započelo je 1822. godine. O tome govori i vijest iz spomenice rimokatoličke župe Gola (Memorialia), u kojoj doslovce piše: »Anno 1822 incolae Dernjenses signanter e Posomok respectively inpula domibus reserta et ad pagum...« Dakle, 1822. godine uslijedio je pravi val naseljavanja Gole, jer je, po svemu sudeći, stanovništvo drnjanskog naselja Posomok bilo izmoreno neprestanim poplavama Drave, te je potražilo sigurnije stanište na otčeditijem terenu. Dakako, osim iz Posomoka (Drnja), ovamo su se doseljavali i stanovnici ostalih podravskih i bilogorskih naselja. U školskoj spomenici spominju se Hudovljani, pa Mosti, a vjerojatno je bilo doseljenika i iz južnopodravskih većih podravskih naselja. Nešto doseljenika (vjerojatno više u Ždalu) bilo je i iz susjednih mađarskih naselja i majura – u spomenici škole Gola spominju se tako pusta Perdocz (grofa Festetića), zatim Gyékényes, Bércencze i Zákany, te pusta Lankocz (Lankoczi erdő).

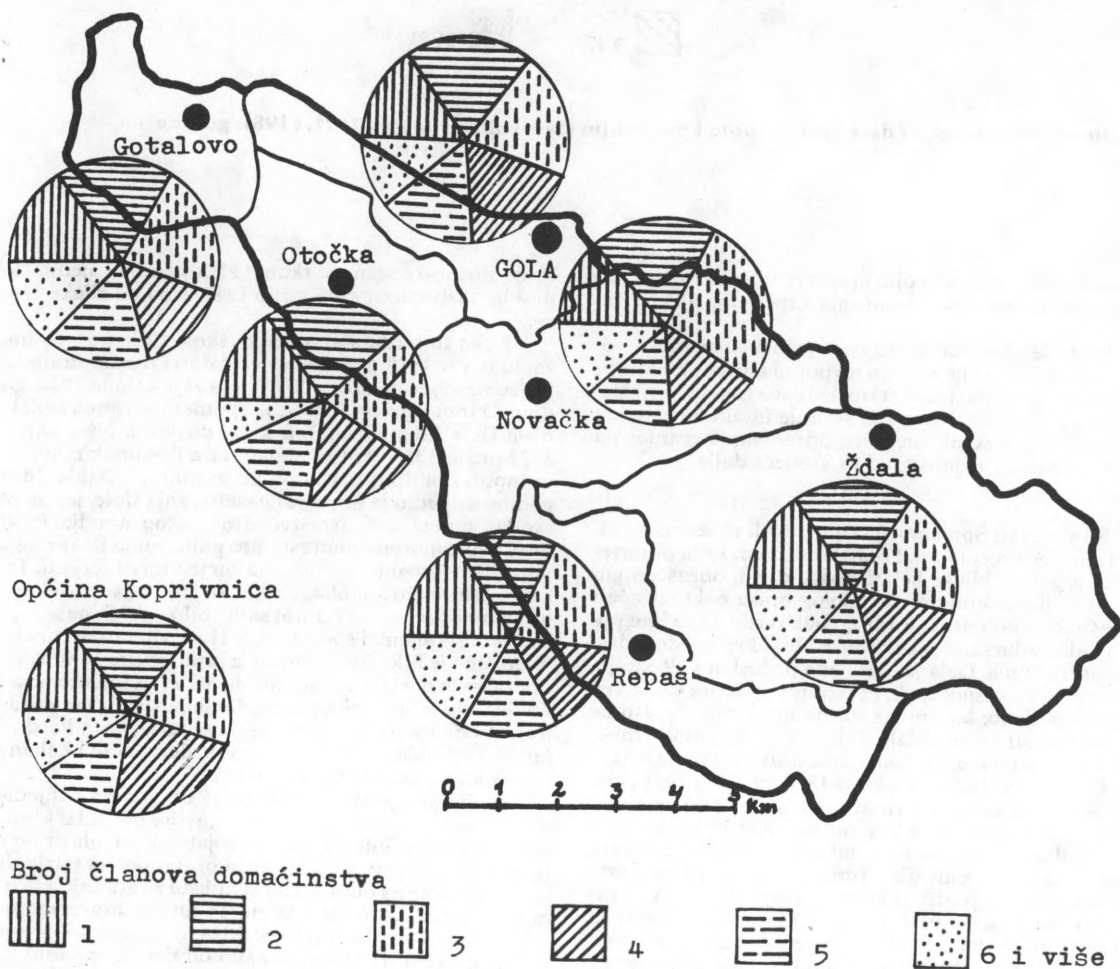
Zanimljivo je spomenuti da je tih godina uslijedio pravi boom doseljavanja, o čemu govore podaci o kretanju stanovnika Gole i Ždale. Vjerojatno je to bila organizirana akcija, jer u golskoj školskoj spomenici tvrde da je »doseljenicima odmjereno zemljište za gradnju kuće i za dvorište, a uz to još i 10 do 15 jutara dobre zemlje besplatno«. Tako Golčani već 1824. godine grade svoju kapelicu Sveta tri kralja, dakako od drveta, a samo tri godine kasnije (1827) dobivaju vlastitu župu (otcjepljuju se od župe u Drnju). Pod župu u Goli tada pripada i naselje Ždala. Dovoljno je navesti, u prilog tvrdnji o br-

zom naseljavanju, podatak da je 1827. godine Gola imala već 52 kuće i 380 stanovnika, a prema navodu kanonske vizitacije Komarničkog arhidakonata javna pučka škola otvorena je već 1828. godine (u školskoj spomenici se krivo navodi 1830. godina kao godina utemeljenja škole – vjerojatno se radi o datumu službene registracije).

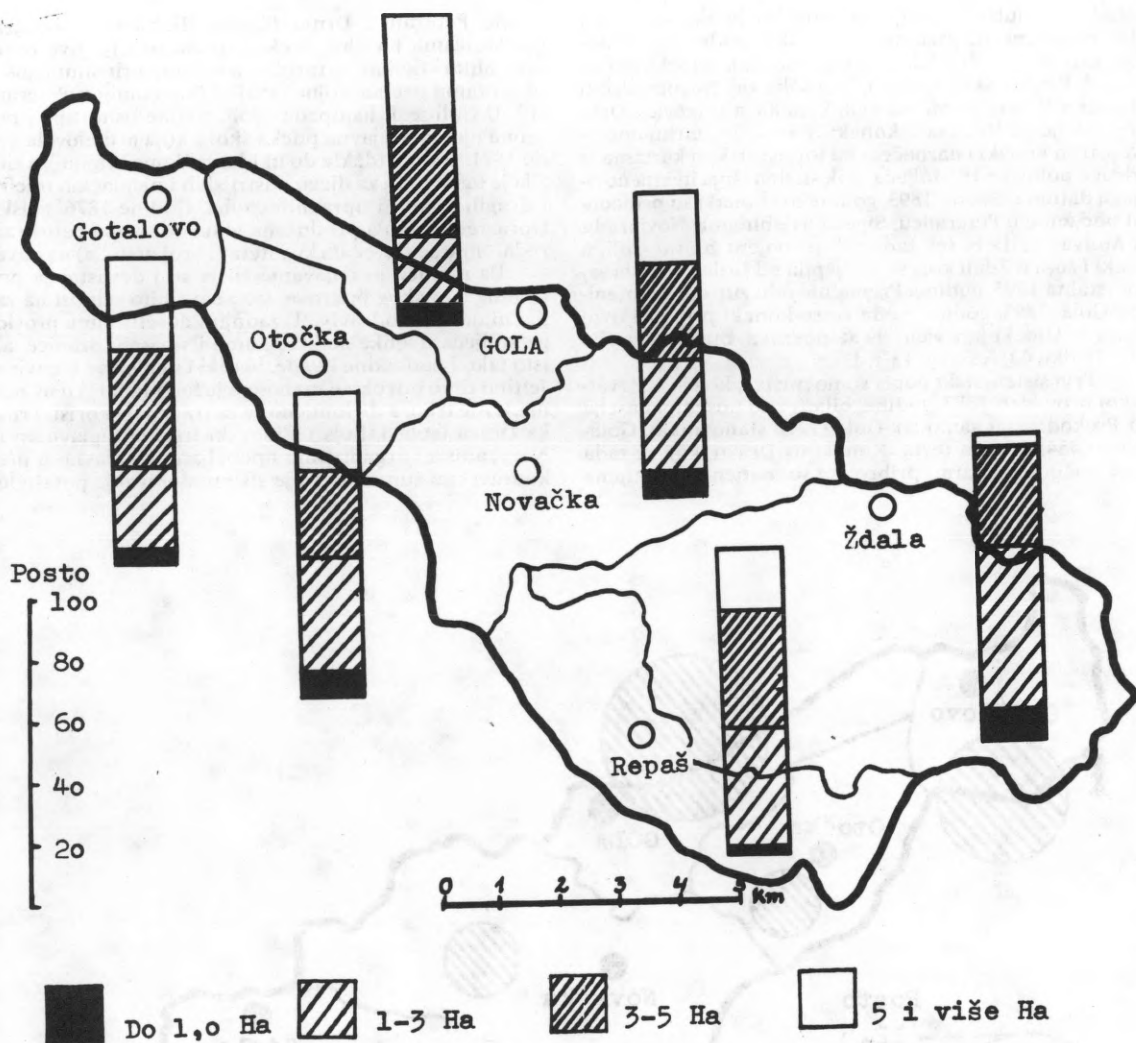
Sa Ždalom je situacija nešto složenija, jer ne raspoložemo s vjerodostojnim povijesnim podacima. To je vjerojatno znatno starije naselje, koje je do osnivanja župe u Goli, pa i koje desetljeće nakon toga, bilo najznačajnije naselje Prekodravlja. I ona je osnovana smišljenim doseljavanjem slavenskog življa, ali najvjerojatnije još u 18. stoljeću. Naime, taj lokalitet pod tim je imenom poznat i ranijih stoljeća, a bilo je i dosta miješanja mađarskog i hrvatskog stanovništva. U Ždali je javna pučka

škola (trorazredna) osnovana već 1814. godine (prema kanonskim vizitacijama Komarničkog arhidakonata), a 1827. godine (dakle u vrijeme osnivanja župe u Goli) Ždala već broji 665 stanovnika ili 106 kuća (Krivošić).

Početkom 19. stoljeća osnovano je i Gotalovo (možda je to bio majur grofa Gotala i u 18. ili čak 17. stoljeću, kako pretpostavlja Brdarić), ali je ono sve do polovice prošloga vijeka bilo manje naselje. Doduše, i u Gotalovu je javna pučka škola osnovana razmjerno rano (već 1834), ali naselje 1839. godine ima 402 stanovnika (tada Gola već broji 868, a Ždala je pala na 621 stanovnika). Prema izvještaju kanonskog vizitatora iz 1840. godine, školu u Goli polazi 48 učenika, u Ždali 31 i u Gotalovu 8 učenika. Stanovništvo se bavi ratarstvom i stočarstvom, a u organizaciji života vojnokrajiske vlasti forsiraju ulogu kućnih (obiteljskih) zadruga. U to vrijeme naselja su

6. Struktura domaćinstva u naseljima Prekodravlja prema broju članova 1981. godine

7. Relativna struktura poljoprivrednog stanovništva prema veličini posjeda 1971. godine u šest naselja Prekodravlja

već posve stabilizirana i dobivaju svoju fizionomiju. U prilog tome govori i izgradnja zidane kasnobarokne župne crkve u Goli, koja je izgrađena od 1840. do 1842. godine. Školska nastava održavala se do 1831. godine u općinskoj zgradi, a te je godine izgrađena drvena školska zgrada slamom pokriva. Godine 1858. izgrađena je zidana školska zgrada, koja je 1895/6. zamijenjena novom suvremenom školskom zgradom kraj crkve (to je stara školska zgrada u Goli, koja postoji i danas).

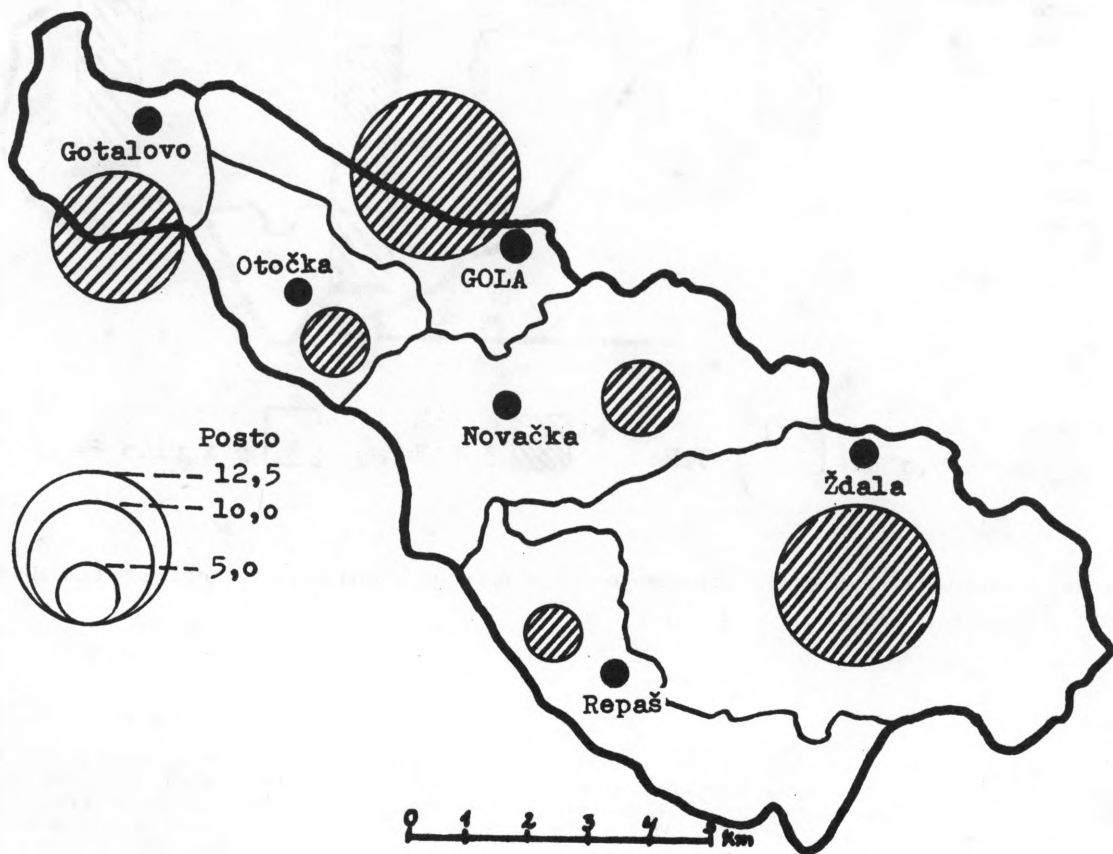
Sredinom 19. stoljeća već se u cijelosti formira mreža sjedilačkih naselja u Prekodravlju. Vojnokrajiske vlasti potpomagale su naseljavanja i ovog prostora, a južno i sjeverno od Drave niču stočarski stanovi i usamljena gospodarstva (konaki). Tako je, mahom u drugoj polovici 19. stoljeća, nastala čitava mreža zaselaka (konaka) počevši od Komatnice i Gabajeve Grede pa prema istoku. S malim zakašnjenjem, sličan se proces odvijao i u južnom dijelu Prekodravlja (dakle na sjevernoj dravskoj

obali). Međutim, i ovdje su svoje stočarske stanove i imanja formirala gazdinstva iz velikih podravskih naselja, a ne iz Gole ili Ždala. Tako je današnja Otočka nastala od Peteranskih konaka, Novačka od Novogradskih konaka, Repaš od Molvarskih konaka, a Bukevje i Ogo-relo Polje od Virovskih konaka. Pod ovim starim imeni-ma, ti su konaki i naznačeni na topografskim kartama iz druge polovice 19. stoljeća, dok su današnja imena novi-jega datuma. Sve do 1893. godine ovi konaki su pripada-li pod župe u Peterancu, Sigecu, Hlebinama, Novigradu i Molvama, da bi tek tada bili pripojeni župi u Goli, a neki i župi u Ždali koja se otcijepila od Gole i postala sa-mostalna 1895. godine. Prema navodu župske spomeni-ce Gola, 1893. godine, kada su se konaki pripajali ovoj župi, u Otočki je živjelo 99 stanovnika, dijelu Novačke 73, Trniku 43, Ješkovu 13, itd.

Prvi sistematski popis stanovništva, koji je u Hrvat-skoj proveden 1857. godine, bilježi kao posebna naselja u Prekodravlju samo tri: Gola (1270 stanovnika), Gota-lovo (454) i Ždala (670). Konaki uz Dravu, koji se tada već počinju formirati pribrojeni su matičnim naseljima

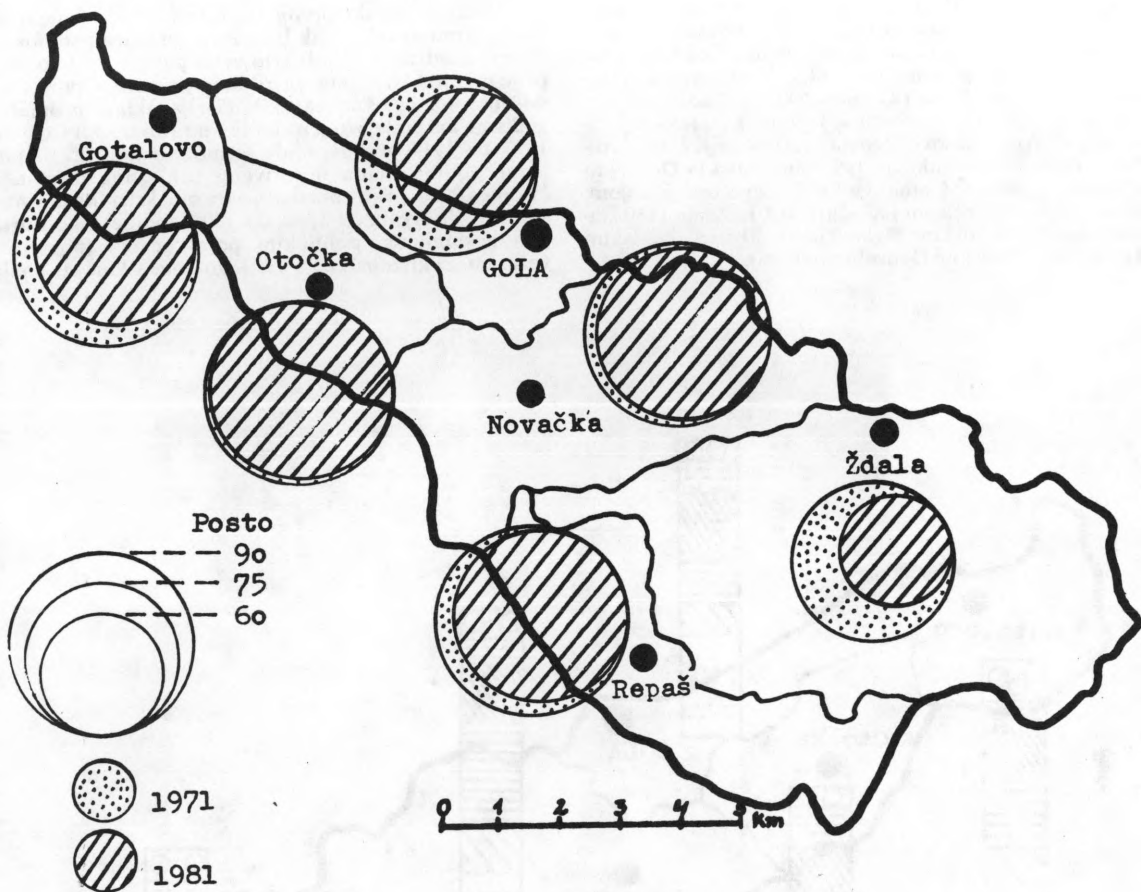
(dakle, Peterancu, Drnju, Sigecu, Hlebinama, Novigra-du, Molvama i Virju). Prekodravska naselja žive tipič-nim autarkičnim agrarnim životom, pritisnuta još i obavezama prema Vojnoj krajini (kapetaniji u Peteran-cu). U Goli je 1. listopada 1858. godine osnovana i po-sebna njemačka javna pučka škola, koja je djelovala sve do 1871. godine (dakle do ukidanja Vojne krajine), a slu-žila je uglavnom za djecu austrijskih i njemačkih oficira i drugih vojnih i upravnih osoba. Godine 1876. golska trirazredna škola produžena je na obavezna četiri raz-reda, čime se povećala kvaliteta (i broj učitelja) nastave.

Uz rastuće naseljavanje širila se i devastacija pri-rodnog šumskog pokrova, što se osobito odnosi na za-padni dio Prekodravlja. U zadnjim desetljećima prošlo-ga stoljeća uvelike se krče šume i stvaraju oranice, ali isto tako i podvodne livade, bereki i neplodne krčevine. Jeftino drvo odvozi se mahom u južnu Mađarsku ili, ma-nje, u Austriju, a djelomično se za transport koristi i rije-ka Drava (splavi, flojsi). Židovski trgovci (uglavnom iz Nagykanisze) organiziraju i pepeljarenje izravno u pre-kođravskim šumama. To je sistem dobivanja potaše lu-

8. Sudjelovanje broja zaposlenih u društvenom sektoru u odnosu na ukupan broj stanovnika u prekodrav-skim naseljima 1981. godine

9. Sudjelovanje poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu naselja Prekodravljia 1971. i 1981. godine

ženjem drva, a kao ostatak ostaju velike količine pepela. Dobivanje potaše bilo je osobito organizirano kod Peplare (otuda i ime ovog lokaliteta), te kod Repaša, gdje je bilo postavljeno nekoliko kotlova, a kao radna snaga služili su okolni seljaci (Bićanić)

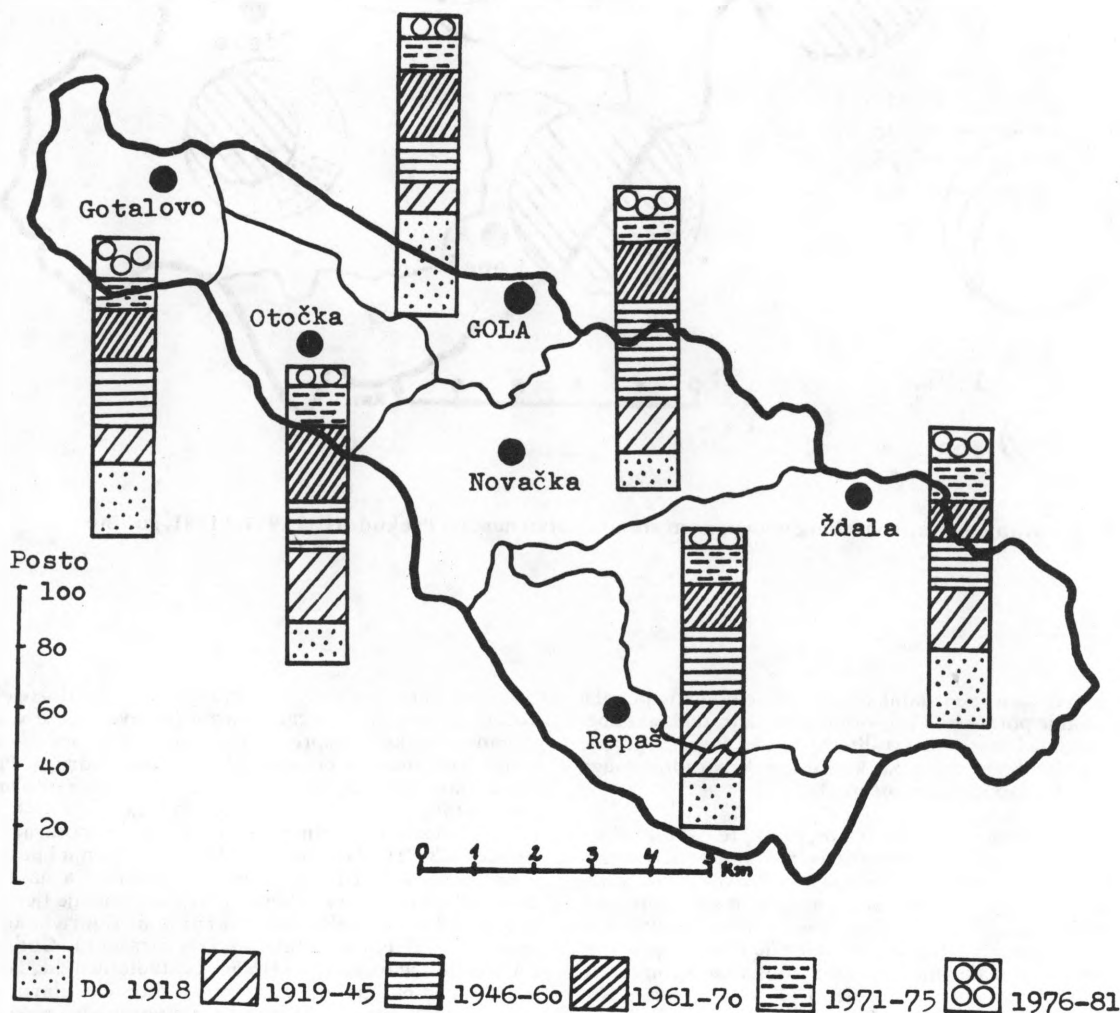
S obzirom na iskorištavanje šuma, te osobito zbog razvoja poljoprivredne proizvodnje (udomaćivanjem kukuruza i krumpira), stanovništvo Prekodravljia je zadnjih desetljeća 19. stoljeća naglo poraslo: popis od 1857. bilježi u Prekodravljia 2394, a 1890. godine već 6436 stanovnika. Godine 1890. naselje Gola bilježi svoj demografski maksimum – 2546 stanovnika! Spomenute godine u Gotalovu je prebrojeno 729 stanovnika, u Novačkoj čak 714, u Ždali 1469, u Repašu 884, te u Bukevju 332 stanovnika. U to vrijeme već i Novačka, Repaš, pa i Bukevje imaju osnovane svoje zasebne javne pučke trozredne škole.

Svoj demografski zenit Prekodravljie je doživjelo početkom ovoga stoljeća. Agrarna proizvodnja je u to vrijeme uvelike uznapredovala, a u Goli je početkom stoljeća osnovana i posebna Marvogojska udruga. Prirast stanovništva bio je vrlo izražen, iseljavanja u to vrijeme gotovo i nije bilo. Mreža naselja u cjelini je zaokružena, s izrazitim centrima u Goli i Ždali. Još potkraj 19. stoljeća (1897) Gola se odvaja od općine u Drnju i postaje samostalna društveno-politička zajednica, a naselje dobiva i neke druge značajne centralne funkcije (jer teško se putovalo preko Drave u Drnje ili Koprivnicu, a opasnosti od poplava bile su vrlo izražene). Godine 1903. u Goli je osnovana i Općinska štedionica dd., koja je 1913. godine imala 120.000 forinti dioničke glavnice. U Goli i Ždali raste broj obrtnika, a otvoreno je i nekoliko stacionarnih trgovina.

Popis od 1900. bilježi u Prekodravljia već 6868, a 1910. godine maksimum od 7782 stanovnika (Tablica 1).

Prema popisu od 1900. godine imamo kompletiranu sliku prekodravskih naselja: Gola broji 2205 stanovnika (s Golskim konakima, Golskim mlinovima, Golskim Sazovom i Dravskim poljem), Gotalovo 761 stanovnik (s Gotalovečkim konakima i Gotalovečkim mlinovima), Novačka 782 žitelja (s zaseocima: Jagarov kut, Ješkovo, Piškornjaš, Trnik, Sazovo, Pepelara), Otočka 477 stanovnika (s Hintovom), Bukevje 199 stanovnika (s Ogorelim Poljem), Repaš 884 stanovnika (s Levačom, Šfanjom, Cambinom, Ciganfisom i Kladnikom), te Ždala 1560 stanovnika (sa Ždalskim ciganskim kolibama, Ždalskim konakima i Ždalskim Ogorelim poljem).

U razdoblju do prvog svjetskog rata (u kojem je, inače, stradao vrlo velik broj Prekodravaca), stanovništvo Prekodravlja bilježi vrlo velik porast, što je ponajprije rezultat izraženog prirodnog prirasta, a ponešto i doseljavanja iz južnodravskih naselja. Ako se promatra godišnje kretanje broja rođenih i umrlih u župi Gola od 1873. do 1914. godine, onda se može ustanoviti da niti jedne godine nema negativnog prirodnog priraštaja (Tablica 2). Usprkos poznatoj agrarnoj krizi (koja je naj snažnije djelovala od 1880. do 1890. godine), kao i drugim gospodarsko-političkim poteškoćama (pogotovo vezanim uz krizne 1883. i 1903. godinu, a koje su imale

10. Struktura (relativan odnos) vremena izgradnje stanova u naseljima Prekodravlja

Naselje	1857	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1981/53
Gola	1270	1420	2044	2546	2205	2061	1991	1881	1688	1554	1397	1254	1137	-417
Gotalovo	454	515	629	729	761	826	880	839	815	798	733	629	571	-227
Novaćka	-	-	-	714	782	1340	1151	1105	982	910	789	644	517	-393
Otočka	-	-	-	-	477	566	534	591	530	472	425	377	313	-159
Ukupno	1724	1935	2773	3989	4225	4793	4556	4416	4015	3734	3344	2904	2538	-1196
Posto od općine Koprivnica	4,7	4,7	6,2	7,9	7,9	8,4	8,1	7,4	6,9	6,3	5,5	4,8	4,2	-2,1
Bukevje	-	-	-	332	199	228	222	200	147	190	169	87	-	-190
Repaš	-	-	-	646	884	1141	1042	1046	1073	979	917	821	691	-288
Ždala	670	967	1140	1469	1560	1620	1724	1573	1549	1477	1331	1259	1067	-410
Ukupno	670	967	1140	2447	2643	2989	2988	2819	2769	2646	2417	2167	1750	-896
Posto od općine Đurđevac	2,1	2,6	2,8	5,1	4,9	5,2	5,3	5,0	5,1	4,9	4,7	4,5	4,0	-0,9
Prekodravlje	2394	2902	3913	6436	6868	7782	7544	7235	6784	6380	5761	5071	4296	-2082

Tablica 1. Kretanje broja stanovnika u naseljima Prekodravlja od 1857. do 1981. godine (s postotnim udjelom u ukupnom broju stanovnika općine Koprivnica i Đurđevac)

Tablica 2. Kretanje broja rođenih i umrlih u župi Gola, te posebno naseljima Gola, Novaćka, Otočka i Gotalovo od 1896. do 1983. godine

Godina	Župa Gola		G O L A		N O V A Č K A		O T O Č K A		G O T A L O V O	
	rođeni	umrli	rođeni	umrli	rođeni	umrli	rođeni	umrli	rođeni	umrli
1896.	142	92	81	50	24	20	16	9	21	13
1897.	199	129	113	75	34	22	18	14	34	28
1898.	194	104	99	50	54	26	21	15	24	13
1899.	149	103	74	47	32	32	13	9	30	14
1900.	211	143	121	62	44	39	18	15	28	27
1901.	187	123	108	56	38	36	17	13	24	18
1902.	197	112	111	49	42	30	21	12	23	21
1903.	187	71	101	33	33	12	21	14	22	12
1904.	199	104	107	46	45	28	19	13	28	17
1905.	178	122	101	64	30	24	20	20	27	14
1906.	193	129	118	74	28	22	17	12	30	21
1907.	188	109	99	54	52	24	21	15	16	16
1908.	196	115	96	68	53	21	19	14	28	12
1909.	217	112	113	59	56	30	13	7	35	16
1910.	178	94	90	47	49	24	14	12	25	11
1911.	187	110	77	42	63	40	13	9	34	19
1912.	177	72	94	34	48	26	12	6	23	6
1913.	160	129	63	64	62	30	17	7	25	18
1914.	193	86	76	35	75	32	11	8	31	11
1915.	115	90	60	32	27	42	6	6	22	20
1916.	84	86	32	33	23	24	7	10	22	19
1917.	85	148	39	68	15	46	8	6	23	28
1918.	92	141	41	59	24	50	7	10	20	22
1919.	171	107	81	42	47	41	11	7	32	17
1920.	165	145	75	42	48	65	9	9	33	29
1921.	194	130	74	58	69	39	12	8	39	25
1922.	146	119	76	53	36	41	8	8	27	17
1923.	145	84	65	30	38	29	14	11	28	14
1924.	146	78	62	42	49	22	16	5	19	9
1925.	135	80	56	35	52	28	11	3	16	14
1926.	154	72	69	21	45	29	12	4	27	18
1927.	102	92	42	43	38	33	9	5	13	12
1928.	127	68	51	19	42	32	10	5	24	12
1929.	134	80	58	29	45	31	11	5	20	15
1930.	125	76	44	29	50	30	8	3	23	14
1931.	131	87	44	29	58	34	12	7	16	17
1932.	103	97	44	33	45	22	10	23	14	19
1933.	130	75	52	27	42	19	16	11	20	18
1934.	109	64	38	23	40	23	13	8	18	10
1935.	100	72	33	24	38	27	10	10	19	11
1936.	112	65	38	18	45	30	14	7	15	10
1937.	105	71	33	28	42	22	11	6	19	15
1938.	98	73	38	29	33	18	6	7	21	19
1939.	94	62	35	26	32	18	9	7	18	10
1940.	93	71	37	38	34	16	7	4	15	13
1941.	84	57	26	21	33	20	7	7	18	9
1942.	88	66	34	26	23	18	7	8	24	14
1943.	82	72	25	31	34	21	6	5	16	14
1944.	77	60	31	20	28	16	5	7	14	17
1945.	55	86	19	41	17	18	8	7	11	20
1946.	68	69	23	28	18	21	12	10	15	10

1947.	67	48	24	23	19	19	8	3	16	5
1948.	66	59	27	36	17	10	11	7	11	6
1949.	58	49	19	15	20	19	7	8	12	7
1950.	62	45	13	22	23	10	9	7	17	6
1951.	42	34	19	15	8	6	6	4	9	9
1952.	72	46	29	19	21	6	6	8	16	13
1953.	47	35	14	12	12	12	3	6	18	5
1954.	51	41	24	23	8	10	9	3	10	5
1955.	44	41	16	17	8	5	7	7	13	9
1956.	60	45	28	22	11	7	7	9	14	7
1957.	54	22	25	7	6	1	7	6	16	8
1958.	51	34	25	19	14	8	4	4	8	3
1959.	57	49	26	19	10	9	8	5	13	16
1960.	53	45	26	22	8	13	9	3	10	7
1961.	53	36	18	12	14	8	6	5	18	11
1962.	50	37	20	14	7	9	8	5	15	9
1963.	44	29	18	14	13	7	4	1	9	7
1964.	48	45	18	21	12	6	8	8	10	10
1965.	43	42	17	15	11	12	3	7	12	8
1966.	53	34	20	18	11	6	10	3	12	7
1967.	44	42	16	18	12	4	8	7	8	13
1968.	42	26	24	10	9	5	3	6	6	10
1969.	36	33	14	16	9	7	3	3	10	7
1970.	36	36	10	15	11	6	3	4	12	11
1971.	33	32	14	13	6	12	7	3	6	4
1972.	35	41	12	23	9	5	4	6	10	7
1973.	29	41	14	21	5	8	6	8	4	4
1974.	32	40	12	20	6	4	7	6	7	10
1975.	30	38	11	18	9	9	7	6	3	5
1976.	29	48	17	17	5	12	2	7	5	12
1977.	23	32	10	15	5	5	-	8	8	4
1978.	18	39	11	21	1	6	2	6	4	6
1979.	28	39	12	16	5	9	4	7	7	8
1980.	25	31	10	14	2	6	3	4	10	7
1981.	27	38	16	19	4	7	2	5	5	7
1982.	15	29	8	8	3	9	2	2	3	10
1983.	23	31	13	16	4	7	3	6	3	2

izravnog odraza i u prekodravskim naseljima), broj novorođene djece bio je vrlo visok, dok se kakvim-takvim napretkom zdravstvene zaštite i porastom standarda, vijek trajanja života produžavao i time polagano smanjivao broj umrlih. U tom razdoblju u župi Gola prosječno je godišnje rođeno između 160 i 190 djece, što je danas nezamislivo (župa Gola u zadnja dva desetljeća ima godišnje tek od 15 do 40 rođenja djece).

IV.

Prvi svjetski rat donio je i demografski stres u Prekodravlju, a 1918. godine povučena je i čvrsta državna granica, koja je još više naglasila perifernost prometnog položaja Gole i okolnih prekodravskih naselja. Život u novostvorenoj državi Južnih Slavena počeo je zelenim kaderom, nadama u republiku i pravednije uređenje, što kasnije na žalost nije ostvareno. U župnoj spomenici za 1919. godinu pročitalismo i ovo: »To je godina koja se za Golu može nazvati i republikanska. Uprava u Beogradu nije marila za Golu, a ni Ugarska se nije mnogo pačala u golske stvari. Narod bijaše prepušten ponajviše samom sebi – pravo zanimanje bijaše krijumčarenje«.

Razdoblje između dva svjetska rata i za Prekodravlje znači uglavnom stagnaciju i, prije svega, raslojavanje sela. Iako prometno izvan ruke, Prekodravlje također zapljuskuju postulati industrijske revolucije, novih stremjenja i organizacije. Agrarna proizvodnja ponešto gubi na važnosti, selo i seljak ostali su prepušteni svojim brigama, razvilo se zeleništvo i haralo siromaštvo. Uprkos tim ekonomskim brigama, koje su dominirale svjetskom ekonomskom krizom tridesetih godina ova stoljeća, i u prekodravski sela sve više prodire obrt i trgovina, sve više se proizvodi za tržište i kupuje indu-

strijska roba, a razvijaju se i neke političke, prosvjetne, zdravstvene i kulturne funkcije.

I između dva svjetska rata u Goli djeluju Marvogojška udruga, a u Goli, Ždali i Gotalovu djeluju i poljoprivredne zadruge općeg tipa. Ovo seljačko zadrugarstvo imalo je značajnog utjecaja na unapređivanje poljoprivredne proizvodnje, a osobito stočarstva. Prekodravlje već tada postaje rezervat kvalitetne matične stoke, osobito krava. U Goli je sjedište šumarske uprave (ukinuta 1941), a šumarstvo dobiva na važnosti. Prema jednom popisu poreznih obveznika, u općini Gola je 1939. godine bilo registrirano čak 69 obrtnika raznih struka, što dovoljno govori o prodoru obrta u prekodravski sela. Radom je nastavila i Općinska štedionica d.d., koja je doduše povremeno zapadala u teške poslovne krize. Godine 1930. osnovana je i posebna carinska služba u Goli, čiji je rad pogotovo bio vezan uz dvovlasničke odnose sa susjednom Mađarskom. Ponešto je uznapredovalo i školstvo: već u školskoj godini 1919/20, u Goli je osnovana petorazredna osnovna škola, dok su pučke četvororazredne škole djelovale i u Ždali, zatim u Repašu, Bukevju, Novački, Otočki i Gotalovu. U župama Goli i Ždali dolazi do osnivanja pjevačkih zborova, javljaju se prve sportske organizacije, te organiziranija zdravstvena zaštita.

Raslojavanje sela donijelo je i dosta negativnih učinaka. I Prekodravlje je pogođeno iseljavanjem, a golski župnik 1931. godine sa zabrinutošću piše da je »bijela kuga i ovdje počela harati«. Prometne veze Prekodravlja s maticom zemljom bile su vrlo slabe. Kod Gotalova (Soderice) i kod Repaša postojala je skela, nasipi uz Dravu još nisu bili izgrađeni, tako da je dolazilo do vrlo čestih poplava i velikih šteta. Nešto stabilnija bila je že-

ljeznička veza, ali preko mađarskog teritorija (Gola je imala svoju željezničku stanicu).

Sve to imalo je negativnog odraza i na kretanje broja stanovnika: sva naselja Prekodravlja u međuratnom razdoblju uglavnom gube svoje stanovništvo (bilo zbog nižeg prirodnog prirasta ili, uglavnom, zbog iseljavanja). Popis od 1921. godine zabilježio je u Prekodravlju 7544, a 1931. godine 7235 stanovnika. Brojem stanovnika smanjuju se i Gola, Gotalovo, Novačka, Bukevje i Ždala, a ponešto se povećavaju tek Otočka i Repaš. I analiza broja rođenih i umrlih ukazuje na demografsku stagnaciju. Iako se, primjerice, u župi Gola godišnje rodi još uvijek do stotinu ili nešto više djece godišnje, to je znatno manje nego na kraju prošlog ili početkom ovog stoljeća. Usporedo se smanjuje i broj umrlih, tako da Prekodravlje još uvijek ima razmjerno visoki prirodni priraštaj stanovništva (Tablica 2).

Drugi svjetski rat negativno je djelovao na demografska kretanja i u Prekodravlju smanjenim natalitetom i povećanim mortalitetom. To je bio novi demografski stres, koji je djelomično nadoknađen očekivanim demografskim boomom u prvim poslijeratnim godinama. Ali, demografska kretanja i u Prekodravlju u zadnja tri desetljeća dobivaju posve drugačije dimenzije, koje su uvjetovane novim raslojavanjem sela i suvremenim promjenama u načinu života.

V.

U poslijeratnom razdoblju glavna centralna naselja Prekodravlja – Gola i Ždala – nisu uspjela u dovoljnoj mjeri razviti sekundarne i tercijarne djelatnosti, a novo vrijeme donosi neumitni hod deagrarizacije i deruralizacije, pa je depopulacija ovog tradicionalnog agrarnog kraja bila neminovna. Poljoprivreda napretkom tehnike i tehnologije zahtijeva sve manje radnih ruku, a i urbane sredine novim načinom života predstavljaju gotovo neodoljiv magnet za preseljavanje iz ruralnih naselja, pa je transfer radne snage iz poljoprivrednih u nepoljoprivredna zanimanja i na području Prekodravlja bio neminovan. Iseljavanje je za prekodravska naselja bilo osobito karakteristično do Privredne reforme (1965), bilo zbog izrazito lošeg položaja poljoprivrede i seljaka,

ili zbog vrlo manjkavih prometnih veza s Koprivnicom i Đurđevcom, ili brojnih drugih ekonomskih i socijalnih razloga. U zadnjih dvadeset godina situacija se popravila, pogotovo daljnjim napretkom stočarstva i uspješnim djelovanjem Poljoprivredne zadruge Gola (danas RO »Avard«). Međutim, sva prekodravska naselja već je zahvatilo nezaustavljiv proces senilizacije i feminizacije, uz akcelerativnu pojavu »bijeke kuge«. Sve te prilike uvjetovale su vrlo negativni populacijski razvoj Prekodravlja, koji će se možda sljedećih godina ponešto ublažiti ali ne i zaustaviti.

Poslijeratni popisi stanovništva (Tablica 1) bilježe kontinuirani pad broja stanovnika svih naselja u Prekodravlju. Ako samo usporedimo razvoj u zadnjih tridesetih godina, dakle prema popisima od 1953. i 1981. godine, zaključci su vrlo nepovoljni. U tom usporednom razdoblju ukupno stanovništvo Prekodravlja smanjeno je čak za 2082 žitelja (!): u Goli živi manje 417 stanovnika, u Gotalovu 227, u Novački čak 393, Otočki 159, Repašu 288 i Ždali 410 stanovnika, dok je Bukevje zbrisano sa zemljopisne karte (čemu su dobrim dijelom uvjetovale i stalne poplave). Ova depopulativna kretanja osobito se indikativno vide usporedbom kretanja broja rođenih i umrlih u poslijeratnim godinama: u svim prekodravskim naseljima natalitet se naglo smanjuje, tako da već gotovo dva desetljeća broj umrlih prevaguje broj rođenih. Dok je u godinama neposredno nakon drugog svjetskog rata u župi Gola (Gola, Gotalovo, Novačka, Otočka) još godišnje i bilo 50 i 70 rođenih, dotle je taj broj zadnjih deset godina opao na sao 15 do 30 rođenih (ili, još drastičnije, u naselju Gola zadnjih petnaestak godina rađa se u prosjeku tek od 10 do 12 djece godišnje). S obzirom da uglavnom nema doseljavanja, negativan prirodni prirast obećaje crne demografske dane za danas agrarno vrlo napredno Prekodravlje.

Pogoršavanje demografske slike prekodravske naselja ilustrativno dokumentira piramida starosti, odnosno struktura po osnovnim starosnim grupama i spolu (Tablice 3 i 4). Ta piramida uvelike gubi svoju osnovicu, to jest mlade grupe stanovništva, osobito zadnjih deset-dvadeset godina, dok je uvelike relativno porastao broj

Starosne grupe 1971.	GOLA		GOTALOVO		OTOČKA		NOVAČKA		REPAŠ		ŽDALA	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
0-4	47	44	23	22	14	13	32	20	24	26	50	44
5-9	40	39	30	25	12	16	27	25	33	31	63	68
10-14	61	40	22	24	12	17	28	18	37	29	59	55
15-19	42	34	23	18	13	12	24	18	34	30	56	44
20-24	28	29	13	19	11	9	25	17	33	19	32	43
25-29	29	31	19	21	11	5	19	25	26	24	38	26
30-34	40	37	19	21	6	19	25	20	26	20	36	42
35-39	42	46	30	21	19	16	27	15	29	35	49	40
40-44	48	53	21	22	18	14	17	21	30	28	45	52
45-49	47	54	17	27	13	14	16	21	25	27	36	43
50-54	36	34	15	13	4	9	9	16	19	17	20	35
55-59	37	37	16	23	9	14	24	27	26	27	26	36
60-64	33	38	21	20	11	9	24	21	27	26	30	31
65-69	33	40	24	21	9	17	16	18	20	29	27	40
70-74	26	31	8	15	9	11	13	12	14	15	11	26
75 →	28	40	5	9	4	7	11	11	5	19	12	24

Tablica 3. Stanovništvo svih prekodravske naselja prema spolu i osnovnim starosnim grupama 1971. godine

Starosne grupe 1981.	GOLA		GOTALOVO		NOVAČKA		OTOČKA		REPAŠ		ŽDALA	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
0-4	29	26	13	18	10	14	6	3	20	21	25	24
5-9	33	23	21	12	15	23	15	18	27	22	30	26
10-14	47	42	21	22	24	14	13	12	22	25	48	41
15-19	38	42	29	22	26	18	11	14	31	17	59	55
20-24	45	39	16	17	24	10	8	9	33	18	53	20
25-29	41	32	13	7	14	12	11	10	18	17	39	27
30-34	22	27	11	19	16	7	7	9	29	15	21	32
35-39	32	29	20	21	16	20	9	5	20	18	27	33
40-44	28	34	19	19	16	16	5	16	21	18	34	38
45-49	41	40	25	21	25	14	18	15	26	39	43	36
50-54	41	49	18	20	14	20	14	14	29	26	31	47
55-59	39	51	18	23	14	19	11	12	18	23	32	40
60-64	29	32	12	12	7	11	4	5	14	14	20	31
65-69	35	38	15	16	16	20	6	10	20	20	23	22
70-74	33	32	18	16	17	12	8	6	13	17	16	25
75→	28	44	13	25	12	17	7	7	12	18	16	25

Tablica 4. Stanovništvo svih prekodravskih naselja prema spolu i osnovnim starosnim grupama 1981. godine

najstarijih starosnih grupa. U najstarijim grupama očito prevladavaju žene, što i inače govori o feminizaciji seoskog stanovništva i u Prekodravlju. Ako se ova starosna struktura usporedi sa stanjem u općini Koprivnica (u prosjeku), onda će se vidjeti da prekodravska naselja u ukupnom broju stanovništva imaju manjak mladih starosnih grupa, dok najstarije grupe sudjeluju s većim udjelom od prosjeka koprivničke općine (Tablica 5).

»Bijela kuga«, kao i druga nepovoljna demografska kretanja, imaju izravnog odraza na smanjivanje prekodravskih domaćinstava po broju članova. To dakako utječe i na porast životnog standarda (pogotovo stanovanja), ali je problem u tome što se ukupan broj obitelji ne povećava dok se istovremeno smanjuje njihova unutarnja brojnost. Situacija s brojem članova nije jednaka u svim prekodravskim naseljima: dok, primjerice, u Repašu još uvijek ima razmjerno dosta obitelji sa šest i

više članova, dotle u Goli i Gotalovu ima razmjerno najviše porodica sa samo jednim ili dva člana (Tablice 6 i 7). U cjelini uzevši brojnost članova domaćinstava u prekodravskim naseljima vrlo je slična kao i u prosjeku za općinu Koprivnica.

U zadnjih trideset godina najkрупnije kvalitativne promjene u strukturi stanovništva Prekodravlja zbile su se na planu obrazovanja i kvalificiranosti. Iako je ovo tipičan (mogli bismo reći i tradicionalni) agrarni kraj, pa se dakle manje odlazi na srednje i visoke škole, ipak je obrazovna i kvalifikacijska struktura stanovništva bitno izmijenjena. To se, dakako, prvenstveno odnosi na ogromno povećanje broja žitelja sa završenom osnovnogodišnjom školom, a već ima i dosta srednjeobrazovanog kadra (dok nedostaje onaj s višim i visokim obrazovanjem). Istovremeno broj stanovnika bez školske spreme i nepismenih sveden je na minimum i odnosi se uglavnom na najstarije stanovništvo (Tablica 8).

Kao što smo već nekoliko puta istakli, osnovica egzistencije prekodravskog stanovništva bila je i ostaje zemlja, odnosno napredna agrarna proizvodnja. Uz uobičajene ratarske kulture (kukuruz, pšenica, krme, krumpir itd.) najvažnije je robno stočarstvo, uglavnom u kooperativnoj sprezi s golskom Poljoprivrednom zadrugom (RO »Avar«). Prema ocjeni poljoprivrednih stručnjaka, upravo prekodravska naselja danas predstavljaju ogledalo najuspješnijeg uzgoja kvalitetnih goveda i svinja. Pogotovo je važan uzgoj vrlo kvalitetnog matičnog stada krava čiste pasmine hrvatskog simentalca. Stoga je razumljivo da su ovdje zemlja i život sinonimi, pa je u Prekodravlju oduvijek hektar (ral, jutro) zemlje vrijedilo i financijski znatno više nego bilo gdje u Podravini (nekad čak i dvadesetak puta više, a danas četiri do pet puta).

U odnosu na prilike u ostalim podravskim katastarskim općinama, prosječni posjed obradivog zemljišta kod poljoprivrednog stanovništva prekodravskih naselja nešto je veći, a zemlja je kvalitetna i razmjerno lagana za obradu (pepeljuše). Ipak, i u veličini posjeda ima lokalnih razlika između pojedinih prekodravskih sela: razmjerno najmanje prosječni posjedi su u stanovnika Ždala, pa je tamo i najjače izražen proces deagrarizacije

1981. Starosna grupa	GOLA		ŽDALA		OPĆINA KPC	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž
0-4	5,2	4,5	4,6	4,5	6,9	6,0
5-9	6,0	3,9	5,6	4,9	6,7	5,9
10-14	8,5	7,5	9,0	7,7	6,7	6,1
15-19	6,8	7,2	11,0	10,3	11,4	6,6
20-24	8,1	6,7	9,9	3,7	8,0	7,1
25-29	7,4	5,5	7,3	5,0	8,2	6,8
30-34	4,0	4,6	3,9	6,0	7,4	6,5
35-39	5,8	5,0	5,0	6,2	6,3	5,6
40-44	5,1	5,8	6,3	7,1	6,6	6,5
45-49	7,4	6,9	8,0	6,7	7,4	6,9
50-54	7,4	8,4	7,7	8,8	7,0	7,1
55-59	7,0	8,7	6,0	7,5	5,5	6,8
60-64	5,2	5,5	3,7	5,8	3,6	4,9
65-69	6,3	6,5	4,3	4,1	3,9	5,4
70-74	6,0	5,5	3,0	4,7	3,8	5,0
75→	5,1	7,5	3,0	4,7	3,4	5,8

Tablica 5. Relativno sudjelovanje (posto) osnovnih starosnih grupa kod stanovništva Gole, Ždala i prosjeka za općinu Koprivnica 1981. godine

DOMAĆINSTVA

Broj članova	GOLA		GOTALOVO		NOVAČKA		OTOČKA		REPAŠ		ŽDALA	
	1971	1981	1971	1981	1971	1981	1971	1981	1971	1981	1971	1981
Jedan	46	69	28	35	10	23	12	15	20	20	43	45
Dva	84	75	41	38	45	27	19	22	38	31	62	47
Tri	62	58	31	25	28	38	29	20	29	38	50	59
Četiri	66	65	43	29	33	24	27	13	34	29	71	63
Pet	57	49	20	27	30	20	14	15	35	33	51	44
Šest	35	22	13	21	14	10	9	5	28	25	41	34
Šedam	10	12	6	—	6	4	—	1	17	7	14	3
Osam →	3	2	4	1	6	3	1	1	5	2	7	6
Ukupno	363	352	186	175	172	149	111	92	206	185	339	301

Tablica 6. Broj domaćinstava prema veličini po članstvu prekodravskih naselja 1971. i 1981. godine

Broj članova	POSTO 1981.						
	Gola	Gotalovo	Novačka	Otočka	Repaš	Ždala	Općina KPC
Jedan	19,2	19,7	14,7	16,4	16,3	15,0	14,5
Dva	21,9	21,7	18,9	23,9	16,8	15,6	20,9
Tri	16,4	14,2	25,5	21,7	20,5	19,6	21,5
Četiri	18,4	16,5	16,1	14,1	15,7	20,9	21,0
Pet	13,9	15,4	13,4	16,3	12,4	14,6	12,1
Šest →	10,2	12,5	11,4	7,6	18,3	14,3	10,0

Tablica 7. Relativni odnos veličine domaćinstava prema broju članova u prekodravskim naseljima i u općini Koprivnica 1981. godine

(Tablica 9). Najviše poljoprivrednog stanovništva s posjedom većim od 5 ha ima u Goli pa zatim u Gotalovu, Otočki itd.

U organizaciji poljoprivredne proizvodnje i njezinom unapređivanju, u zadnjih dvadesetak godina najveći neposredni utjecaj ima Poljoprivredna zadruga Gola (osnovana 1947, a od 1981. godine RO »Avard«), te djelomično i neke društvene poljoprivredne radne organizacije iz Koprivnice, Molvi, Virja i Đurđevca. Od 210 zaposlenih u RO »Avard« danas ih više od 90 radi na organizaciji i unapređivanju kooperativne poljoprivredne proizvodnje, koja je osobito uznapređovala od 1968. godine do danas (uz neminovne cikluse). »Avard« s prekodravskim poljoprivrednicima ima gotovo 700 ugovora o suradnji, od kojih je oko 400 na razini poslovno-tehničke suradnje (gdje kooperant daje samo rad i prostor, a sve ostalo, uključujući i rizik, osigurava »Avard«). Dok su

četiri prekodravska naselja (Gola, Gotalovo, Novačka, Otočka) prije Privredne reforme ostvarivala godišnje tek oko 7000 svinja tržišnih viškova, zadnjih godina je ostvaren i maksimum od 28.000 svinja, koji se danas ustalilo na 17 do 18.000 tovljenika godišnje. U Prekodravlju djeluju već krupni proizvođači stoke, koji u turnusu drže i do 500 svinja, ili godišnje isporuče i do 800 junadi. Spomenuta četiri naselja isporuče godišnje preko »Avarda« i više od 2.500 tovljenih junadi, a tu je još i proizvodnja peradi, zatim osobito mlijeka. Ratarska proizvodnja je gotovo u cijelosti podređena stočarstvu, koja daje osnovni prihod prekodravskom stanovništvu. Kad ne bi bilo stalnih mijena sa cijenama, kvalitetom stočne hrane, plasmanom i slično, stočarska proizvodnja u Prekodravlju mogla bi se podići na još viši kvalitativniji i kvantitativniji stupanj, od čega bi koristili imali i poljoprivrednici i društvo u cjelini.

Usprkos napretka poljoprivrede (a ponešto upravo zato), nastavljen je proces raslojavanja sela i aktivnog prijelaza iz poljoprivrednih u nepoljoprivredna zanimanja. Udjel poljoprivrednog stanovništva u ukupnoj slici žiteljstva smanjuje se i u tradicionalnim agrarnim naseljima Prekodravlja. Tako je, primjerice, popis stanovništva 1953. godine u Goli zabilježio 96,2 posto poljoprivrednog stanovništva, a taj je udjel 1981. godine pao na 68,2 posto, a u Gotalovu od 90,4 na 88,4 posto, u Novačkoj od 89,4 na 84,9, u Ždali od 90,2 čak na samo 54,0 posto, itd. (Tablica 10). Kao što vidimo, proces deagrarizacije brži je u onim naseljima gdje po domaćinstvu ima manje zemlje (Ždala) i gdje su veće mogućnosti zapošljavanja u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima (Gola, Ždala). Dakako, u tipičnim agrarnim prekodravskim naseljima još i danas ima znatno više poljoprivrednog stanovništva nego je to prosjek za općine Koprivnica (1981. samo 31,2 posto), ili Đurđevac (1981. godine 61,3 posto).

Naselje		Nepismeni		Bez školske spreme	
		1971	1981	1971	1981
Gola	UK	20	13	99	31
	MUP	8	4	43	12
Gotalovo	UK	22	11	72	22
	MUŠ	7	2	33	8
Novačka	UK	34	16	132	18
	MUŠ	16	9	68	11
Otočka	UK	22	10	81	14
	MUŠ	10	4	39	6
Repaš	UK	31	21	131	16
	MUŠ	12	7	52	8
Ždala	UK	24	30	111	24
	MUŠ	12	14	59	13

Tablica 8. Broj nepismenog stanovništva i bez školske spreme (starijeg od 15 godina) 1971. i 1981. godine

1971.

Naselje	Do 1,00 ha		1,01-3,00 ha		3,01-5,00 ha		5,01 ha →	
	polj. st.	posto	polj. st.	posto	polj. st.	posto	polj. st.	posto
Gola	63	5,8	246	22,9	374	34,9	390	36,4
Gotalovo	26	4,6	149	26,5	214	38,0	174	30,9
Novačka	50	8,5	209	35,3	192	32,4	141	23,8
Otočka	27	7,9	130	37,8	95	27,6	92	26,7
Repaš	22	2,9	292	38,7	290	38,2	154	20,2
Ždala	104	10,5	524	53,0	316	32,8	37	3,7
Općina KPC.	-	10,9	-	28,4	-	28,1	-	32,6
Općina Đurđ.	-	7,6	-	30,6	-	36,8	-	55,0
SR Hrvatska	-	17,1	-	30,8	-	22,6	-	28,5

Tablica 9. Struktura poljoprivrednog stanovništva prekodravskih naselja prema veličini posjeda poljoprivrednog zemljišta 1971. godine (u usporedbi s prosjecima za općine Koprivnica i Đurđevac, te SR Hrvatsku)

Zaposlenost Prekodravaca u društvenom sektoru (mahom u sekundarnim djelatnostima) još je uvijek nedovoljna, a mogućnosti zapošljavanja vrlo su ograničene. Ipak, broj zaposlenih je znatno porastao, što osobito vrijedi za razdoblje od zadnjih desetak godina (Tablica 11). Kao što se to može i očekivati, s obzirom na prometne prilike i razinu deagrarizacije, najviše zaposlenih ima u Goli, Ždali i Gotalovu, a znatno manje razbacanim konakima Novačke, Otočke i Repaša. Broj dnevnih migranata, a pogotovo radnika na privremenom radu u inozemstvu samo je simboličan.

U novije vrijeme zapošljavanju izvan poljoprivrede osobito pridonosi RO »Avard« iz Gole, koji je centar inovacija za razvoj sekundarnih djelatnosti. Taj razvoj temelji se na dva osnovna lokacijska faktora karakteristična za agrarne krajeve: na obilju (jeftine) radne snage i sirovinama iz poljoprivrede. Tako je u Goli 1979. godine osnovan OOUR Tvornica plastične ambalaže i konfekcije s tipičnim oznakama razvoja tekstilne industrije, koji zapošljava stotinjak radnika (uglavnom žena) s perspektivom povećanja broja zaposlenih. Kao inovacija svakako je značajan i mali »Avardov« pogon za preradu i pakovanje heljde u Gotalovu, koji zasad zapošljava 18 radnika (poče raditi 1983. godine), a vjerojatno će se prerada proširiti i na prosenu i ječmenu kašu. Već sada RO »Avard« ima ugovorenu proizvodnju heljde na 827 hektara, od čega u Prekodravlju na oko 180 hektara.

POSTO

Naselje	1953	1961	1971	1981
Gola	96,2	90,0	85,6	68,2
Gotalovo	90,4	93,7	89,5	77,4
Novačka	89,4	92,8	91,9	84,9
Otočka	-	-	91,2	88,4
Repaš	-	-	92,3	83,5
Ždala	90,2	88,0	77,9	54,0
Općina KPC.	76,2	72,3	59,1	31,2
Općina Đurđevac	86,5	84,2	77,1	61,3

Tablica 10. Udjel aktivnog poljoprivrednog stanovništva u ukupnom aktivnom žiteljstvu prekodravskih naselja (u usporedbi s prosjekom za općine Koprivnica i Đurđevac) 1953, 1961, 1971. i 1981. god.

Sve spomenute suvremene gospodarske i društvene promjene imale su izravnog odraza i na porast standarda života, kako društvenog tako i individualnog, te na kvalitetniju opremljenost domaćinstva. Prekodravska naselja, primjerice, prednjače u (relativno) broju traktora i poljoprivredne mehanizacije, a sve je više i automobila, televizora i druge opreme. Uz to, naselja imaju kvalitetnije organizirano obrazovanje (nova škola i vrtić u Goli), zdravstvenu zaštitu, kulturni i sportski život i slično.

Ako govorimo o osnovnom obilježju standarda, a to znači o stanu (kući), onda možemo zaključiti da su i na tom planu u prekodravskim naseljima postignuti zapaženi uspjesi, ali da je stambena izgradnja nešto sporija nego u najvećem broju ostalih većih agrarnih naselja kopriivničke općine. Dakako, broj stanova se ponešto smanjuje, iako znatno sporije od opadanja broja stanovnika (u Goli je 1981. bilo čak za 2,9 posto više stanova nego 1971. godine, iako je broj žitelja uvelike smanjen). To govori o porastu standarda stanovanja.

Naselje	1953	1961	1971	1981. GODINE		
				zaposl.	dn. migr.	u inozem.
Gola	54	72	40	156	9	13
Gotalovo	9	15	14	60	45	5
Novačka	7	12	9	31	18	8
Otočka	2	2	5	17	14	3
Repaš	13	24	17	27	15	14
Ždala	42	46	86	138	27	46

Tablica 11. Broj zaposlenih u društvenom sektoru (i broj dnevnih migranata od toga broja), te radnici na privremenom radu u inozemstvu iz prekodravskih naselja u 1953, 1961, 1971. i 1981. god.

Naselje	1971	1981	
		Broj	Posto ±
Gola	340	350	+2,9
Gotalovo	170	161	-5,3
Novačka	155	148	-4,5
Otočka	102	89	-12,7
Ždala	338	212	-37,1
Prekodravlje	1314	1242	-5,5

Tablica 12. Broj stanova (kuća) u prekodravskim naseljima 1971. i 1981. godine

Slična je situacija i sa starošću stambenog fonda: više od polovice svih kuća u Prekodravlju izgrađeno je nakon 1946. godine (Tablica 13). Kod toga postoje manje lokalne razlike, tako da razmjerno više starijih kuća (izgrađenih i prije 1918) ima u Goli, Ždali i Gotalovu, a manje u razbacanim konakima Novačke, Otočke i Repaša, što se može objasniti i većom mladošću ovih manjih naselja, kao i različitim načinom izgradnje. Može se također konstatirati da je naročito aktivna stambena izgradnja u prekodravskim selima bila u razdoblju od

Godine izgradnje	GOLA		GOTALOVO		NOVAČKA		OTOČKA		REPAŠ		ŽDALA		OPĆ. KPC. posto
	stanova	posto	stanova	posto	stanova	posto	stanova	posto	stanova	posto	stanova	posto	
Do 1918	118	35,1	36	23,7	17	12,2	13	14,6	33	18,4	81	25,6	12,9
1919-1945	35	10,1	18	11,3	27	18,2	21	23,6	43	24,0	64	20,3	16,4
1946-1960	50	14,5	36	22,5	47	31,8	15	16,9	42	23,5	53	16,8	18,2
1961-1970	80	23,1	28	17,5	30	20,3	23	25,8	29	16,2	37	11,7	23,5
1971-1975	32	9,5	17	10,6	11	7,4	12	13,5	24	13,4	44	13,9	14,9
1976-1981	26	7,7	23	14,4	15	10,1	5	5,6	8	4,5	37	11,7	14,1
Ukupno	346	100	160	100	148	100	89	100	179	100	316	100	100

Tablica 13. Stanovi (kuće) u prekodravskim naseljima prema vremenu izgradnje

1961. do 1981. godine, što i odgovara uspjesima u ratarsko-stočarskoj proizvodnji.

Ako se rezimira dosadašnji, pogotovo noviji, demografski razvoj naselja u Prekodravlju, onda se može prognozirati da će se dopopulacija ovoga kraja nastaviti i u razdoblju do kraja ovog stoljeća. Smanjivanje broja stanovnika teći će nešto sporije nego u razdoblju između 1971. i 1981. godine, ali će se i dalje intenzivno odvijati

procesi senilizacije, feminizacije i deagrarizacije. Očito će i Gola i Ždala zadržati svoje centralne funkcije, s time da će Gola zahvaljujući nicanju sekundarnih djelatnosti znatno brže jačati niz centralnih funkcija za veći dio Prekodravlja. Dakle, Gola će ostati, i još će se snažnije razviti, kao naselje prvog stupnja centraliteta s potpunim centralitetom, a Ždala kao naselje prvog stupnja centraliteta s nepotpunim centralitetom (Malić).

IZVORI I LITERATURA

1. Popisi stanovništva 1857-1981, SGJ; 2. Dokumentacija RO »Avar« Gola (priopćio Miloš Milanković); 3. Spomenica škole Gola; 4. Spomenica župe Gola; 5. Spomenica župe Drnje; 6. Matične knjige župe Gola, Mjesni ured Gola; 7. Statistički pregled općine Koprivnica, Zavod za statistiku, Koprivnica 1979.; 8. Kanonske vizitacije Komarničkog arhidakonata, Historijski arhiv Varaždin (prijevod); 9. Franjo Brdarić: Arhidakonati komarnički 1334-1934, u knjizi Blaž Mader: Časti i dobru zavičaja, Zagreb 1937; 10. Vojna krajina, zbornik, Zagreb 1984; 11. Veljko Rogić: Nacrt uvjetno homogene regionalizacije SRH, Geografski glasnik, Zagreb 1983; 12. Ivan Crkvenčić i drugi: Geografija Hrvatske, II, Zagreb 1974; 13. Adolf Malić: Centralne funkcije i prometne veze naselja Središnje Hrvatske, Zagreb 1981; 14. Stjepan Krivošić: Stanovništvo Podravine 1659-1859, Podravski zbornik, Koprivnica 1983; 15. Ivan Sarić: Antičko nalazište u Novačkoj, Podravski zbornik, Koprivnica 1979; 16. Sonja Kolar: Arheološki lokaliteti u općini Koprivnica, Podravski zbornik, Koprivnica 1976; 17. Vladimir Blašković: Osobitosti Drave i naše granice u Podravini, Podravski zbornik, Koprivnica 1976; 18. Tomislav Đurić - Dragutin Feletar: Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske, Varaždin 1981; 19. Dragutin Feletar - Branko Zauhar: 110 godina koprivničkog bankarstva, Koprivnica 1982; 20. Dragutin Feletar: Industrija Podravine, Zagreb 1984; 21. Dragutin Feletar: Dva seljačka bunta, Čakovec 1973; 22. Dragutin Feletar: Podravina, monografija, Koprivnica 1973; 23. Dragutin Feletar: Što kriju grobovi oko Novačke, Glas Podravine, Koprivnica 21. 4. 1978; 25. Dragutin Feletar: Pepelara između legende i povijesti, Glas Podravine, Koprivnica, 28. 3. 1975; 26. Dragutin Bogadi: Gola, Podravski zvonici, Virje, siječanj 1984; 27. Dragutin Feletar: Razvoj naseljenosti i stanovništva hlebinske Podravine, Hlebinski almanah 1, Hlebina 1984; 28. Rudolf Bičanić: Doba manufakture u Hrvatskoj i Slavoniji 1750-1860, Zagreb 1951.